

GOMBÁR, Eduard. *Kmeny a klany v arabském Maghribu*. Karlova Univerzita v Prahe, Nakladatelství Karolinum, Praha 2007. ISBN 978-80-246-1418-2

Doc. Dr. Eduard Gombár, CSc. sa už dlhodobo venuje problematike moderných a súčasných dejín Blízkeho a Stredného východu. Je znalcom kultúrne civilizáčného zázemia politických, spoločenských a ekonomických procesov, ktoré v tomto priestore “islamských zemiach” v súčasnosti prebiehajú a sú jej neoddeliteľnou súčasťou. Perfektne ovláda jazyk islamských zemí - arabčinu. Získal skúsenosti na mnohých európskych a arabských univerzitách a zúčastnil sa medzinárodných vedeckých konferencií. Je autorom mnohých analytických štúdií publikovaných v českých i medzinárodných vedeckých periodikách. Publikoval monografie *Revolučne demokratické strany na Blízkom východe*, *Úvod do dejín islamských zemí*, *Dramatický pŕlměsíc* a *Kmeny a klany v arabské politice*, ktorej pokračovaním je monografia *Kmeny a klany v arabském Maghribu*, ktorá pokračuje v systematickom mapovaní sociálnych štruktúr v arabských zemiach, čo je správny trend mapovania alebo lepšie povedané bádania, ktorý v európskom (arabistickom, historiografickom a politologickom) kontexte nie je rozšírený.

Úlohou tejto monografie bolo zistiť tradičné rodové a kmeňové väzby, ktoré ovplyvňujú chovanie elít v zemiach arabského Maghribu. Analytické postupy spoločenských vied od sociológie po históriu boli vypracované v návaznosti na európske reálie a ich aplikácie na iné kultúrne oblasti. Štruktúry spoločnosti v arabských zemiach sú odlišné od štruktúr v štátoch západnej a strednej Európy. Arabské spoločnosti sú mnohovrstevné a vstupujú do nich faktory, ktoré ekonomicky vyspelé štáty Európy vôbec nepoznajú. Odpovedá tomu i charakter politických štruktúr, spôsoby uplatňovania moci a povaha politickej kultúry. Tieto faktory Gombár analyzuje v rámci piatich geograficky vymedzených kapitol (Líbya, Tunisko, Alžírsko, Maroko a Maurítánia), ktoré sú v určitých typoch vzájomne odlišné, ale na druhú stranu aj rovnaké. Vďaka tomu môže zainteresovaný čitateľ, ktorý sa zaoberá alebo ho zaujíma len jedna z týchto krajín dostať k informáciám, ktoré potrebuje bez toho, aby poznal celú problematiku a musel študovať celé dielo.

V Líbyi hrá štruktúra kmeňov a klanov dôležitú úlohu. Pod vládou Qadháfího bol vytvorený “inner circle” - vnútorný kruh verných alebo teda lojálnych elít z privilegovaných kmeňov Qadhdháfa, Maghargha a Warfala. Kmen Qadhdháfa vzhľadom na svoj genealogický pôvod mal silnú potenciálnu ideologickú pozíciu. Pôvod arabských kmeňov v Maghribe je často

spojovaný s inváziami „severoarabských” kmeňových zväzov, z ktorých oblasť Líbye zasiahol hlavne Bannú Sulajm. V prvej kapitole sa teda dozvedáme pôvod a štruktúru tradičných líbyjských kmeňov a klanov a o historickom význame Kyrenaiky, ktorý súvisel hlavne s aktivitou mystického rádu Sanúsíja. V časti o mocenskej štruktúre Qadháfího autoritatívnom režime sa dozvedáme, že Líbya robí dojem štátu, v ktorom o všetkom rozhoduje armáda, aj keď stav Líbyjskej armády nie je nijak imponantný a ani nepredstavuje reálnou hrozbu napríklad pre Izrael.

V druhej kapitole sa dozvedáme o vládnucej elite, čiže o bejovi a jeho domácnosti, o mestských elitách, reformách a modernizácií Tuniska. Ďalej autor opisuje Tunisko v procese transformácie a demokratizácie. V Tunisku, mestská elita zo strednej časti Tuniska “Madina” bola tradičnou dominantou počas vlády tuniského hodnostára tzv. beja “bey of Tunisia” a Francúzskeho protektorátu. Vzniká nová vidiecka elita z prezidentovho rodného mesta “Monastir”, ktorá získala najviac významných a vplyvných pozícií.

V tretej kapitole sú opísané vidiecke a mestské elity v Alžírsku, ich vznik a hlavne ich vplyv na režim a následne ich transformácia za francúzskeho kolonializmu. Alžírsko je krajina v ktorej tradičná elita z Constantine, Alžírov a Oranov bola eliminovaná “revolučnou” vidieckou elitou, ktorá prišla k moci po Alžírskej vojne 1954-62. Tieto elity koncentrovali svoju moc v Alžírskej armáde, ktorá bola rozhodujúcim faktorom v danom režime až do súčasnosti. Dozvedáme sa o fronte národného oslobodenia v nezávislom Alžírsku, kedy sa zvyšovala politizácia mladej generácie. Búmedienov režim sa ale snažil mladú generáciu podchytiť a začleniť do straníckych štruktúr. Autor sa navyše zaoberá aj vojenskou diktatúrou a občianskou vojnou, ktorá viedla k mocenskej štruktúre súčasného Alžírska.

V štvrtej kapitole sa dozvedáme o tradičných elitách v Maroku, kde štruktúra marockého politického systému vrátane spoločnosti je mimoriadne konzervatívna, čo je čiastočne dané charakterom málikovského sunnitského islamu. Pre Maroko je typická silná politická a náboženská autorita marockého vládcu. Po dosiahnutí nezávislosti, bol ich vplyv prenesený na Marockú armádu a bezpečnostný systém. Aj keď počas vlády kráľa Muhammada VI bolo možné vidieť nejaké náznaky demokratizácie. V Maroku je možnosť sa stretnúť so starobylými kategóriami privilegovaných kmeňov ovládanou sultánmi a nepriviligovanými so slabou sultánovou autoritou, ktorým sa autor v podkapitole Maroka podrobne venuje. Ako aj v

predchádzajúcich kapitolách sa autor na záver venuje transformácií elít v nezávislom Maroku a procesu transformácie a demokratizácie.

V piatej a zároveň poslednej kapitole sa autor venuje tradičným kmeňom a klanom v Mauritánii, kde bola povrchne islamizovaná kmeňová aristokracia. Autor hovorí o Mauritánskej spoločnosti, ktorá bola v dôsledku arabizácie v neskorom stredoveku a v modernej dobe vysoko hierarchizovaná na základe etnického členení. Ďalej poukazuje na Maurské kmene, ktoré sa tradične delia na bojové, náboženské a podriadené. Každá táto podskupina je podrobnejšie vysvetlená v podkapitolách. V podkapitole Mauritánia v období nezávislosti sa venuje vytvoreniu novej ústavy a jej realizácii.

V závere knihy autor konštatuje, že s tradičnými mestskými elitami sa v arabskom Maghribe stretávame hlavne v Tunisku a Maroku. Základnou jednotkou týchto elít sú rodiny a nie širšie skupiny ako sú klan či kmeň. Spoločenské postavenie elitných rodín je dané kombináciou politických, podnikateľských, prípadne duchovných aktivít, pričom profesionálne schopnosti jedinca môžu výrazne ovplyvniť pozíciu elitných rodín.

V závere každej kapitoly sú uvedené biografické údaje menovaných členov kmeňov a vládcov, ich vzájomné vzťahy a významné udalosti, ktorých boli tvorcami alebo sa ich zúčastnili. V závere knihy sa nachádzajú mapy Maghribu, niektorých štátov a genealógie významných dynastií.

Gombárová práca je napísaná veľmi kompaktným a vecným jazykom, bez zbytočných žurnalizmov a poľahčujúcich výrazových prostriedkov. To však neznamená, že práca by nebola zrozumiteľná, v kategóriách a pojmoch, ktoré by neboli dobre známe širokej verejnosti (politici, ekonómovia, vysokoškolskí študenti a novinári), pre ktorých je táto kniha predovšetkým určená.